

ÜNİVERSİTELER İÇİN TÜRK DİLİ

*Engin Yılmaz, Engin Ömeroğlu,
Serhat Demirel, Erol Eroğlu,
Özlem Yahşi, Özlem Düzlü,
Hürdünya Şahan, Şule Ertürk,
Gökhan Ekşi*

Bu ders içeriğinin basım, yayım ve satış hakları kitabın yazarlarına aittir. "Uzaktan Öğretim" tekniğine uygun olarak hazırlanan bu ders içeriğinin bütün hakları saklıdır. İlgili kuruluştan izin almadan ders içeriğinin tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt veya başka şekillerde çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz.

Her hakkı saklıdır © 2022

İÇİNDEKİLER

1. GENEL DİL KÜLTÜRÜ.....	4
1. İletişim Nedir? İletişimin Temel Unsurları.....	4
1.1 Kişiler Arası İletişim.....	7
1.2 İletişimde Beden Dili.....	10
2. YAZIM KURALLARI.....	17
2.1 Çift Tırnak ve Tek Tırnak İşareti.....	17
3. OKUMA /DİNLEME-ANLAMA ÇALIŞMASI.....	21
3.1 “Ben”.....	21
4. ÖZET.....	24
5. KENDİMİZİ SINAYALIM (SORULAR).....	25
6. KAYNAKLAR	27

12. BÖLÜM*

AMAÇLAR

- *Genel dil bilgisi ve kültürü başlığı altında “iletişim” alanında temel bilgileri kavramak,*
- *Sözsüz iletişimi sağlayan «beden dili» ni çözümlemek,*
- *Yazım kurallarından “çift tırnak» ve «tek tırnak» işaretlerinin nerelerde kullanıldığını öğrenmek ve pekiştirmek,*
- *Okuma/ Dinleme- Anlama Çalışmaları ile metnin (Behçet Necatigil, “Ben”) ana düşüncesini ve metinde geçen yan düşünceleri bulmak.*

ANAHTAR KELİMELEER

- İletişim
- Beden Dili
- Yazım kuralları (çift tırnak ve tek tırnak)
- Okuma/dinleme-anlama

İÇİNDEKİLER

İLETİŞİM > İletişimin Temel Unsurları > Kişilerarası İletişim > İletişimde Beden Dili > YAZIM KURALLARI > Çift tırnak ve tek tırnak > OKUMA/DİNLEME-ANLAMA ÇALIŞMASI > (Ben/ Behçet Necatigil)

* Bu bölüm; Dr. Serhat DEMİREL tarafından hazırlanmıştır.

GENEL DİL KÜLTÜRÜ

İLETİŞİM

1.1 İletişim nedir? İletişimin Temel Unsurları

Günümüzün en moda kavramlarından birinin “iletişim” olduğunu söylersek herhâlde yanlışmış sayılmayız. Peki, toplum, aile ve iş hayatı bağlamında sıklıkla karşımıza çıkan bu kavramı ne kadar anlıyor, dahası onu yaşantımızın içine ne derece yerleştirebiliyoruz? Şu bir gerçek ki, insanlar çoğunlukla haberleri bile olmadan, toplum içinde “iletişimi çok iyi” veya “iletişimi sorunlu” diye rahatça etiketlenilebiliyor. Bu, bizim toplumda yarattığımız algının bir sonucu olarak düşünülebilir ki genellikle de öyledir. Demek ki iletişim şeklimiz aynı zamanda bizim *imajımızı* oluşturmaktadır.

İnsanlarla doğru, sağlıklı, etkili bir iletişim kurabilmek için üniversitelerin iletişim fakültelerinden mezun olmak gerekmediği gibi iletişim odaklı bir iş kolunda da çalışma şartı bulunmamaktadır. Nedeni gayet basit: İletişim, hepimizin hayatının merkezinde ve her yerde! Ben insanlarla iletişim kurmayı sevmiyorum, diyen bir kişi bile bu tutumuyla en alt düzeyde de olsa bir iletişim türünü tercih etmiş olur aslında. Zira iletişim, birazdan göreceğimiz gibi, yalnızca konuşmak ve yazmaktan ibaret değildir. Bizler bu ikisi dışındaki başka seçeneklerle de farkında olarak veya olmayarak bir iletişim ağına dâhil olabiliriz. Olsa olsa başkalarıyla iletişimimizi kısıtlı hâle getirebiliriz ancak iletişimin bütünüyle dışında kalmamız yine de mümkün olmaz.

İletişim nedir? Bu alanın Türkiye’deki en önemli isimlerinden Ünsal Oskay, iletişimi şu şekilde tanımlıyor:

İletişim, birbirlerine ortamlarındaki nesneler, olaylar, olgular ile ilgili değişimleri haber veren, bunlara ilişkin bilgilerini birbirlerine aktaran, aynı olgular, nesneler, sorunlar karşısında benzer yaşam deneyimlerinden kaynaklanan, benzer duygular taşıyıp bunları birbirine ifade eden insanların oluşturduğu topluluk ya da toplum yaşamı içinde gerçekleştirilen tutum, yargı, düşünce, duygu bildirişimleridir (1992: 15)

Söz konusu tanımın uzunluğu kafaları karıştırmamalıdır. Buradaki anahtar kelimeleri yakalarsak iletişimin özüne ulaşabiliriz. *Haber vermek, aktarmak, bildirişim*: İşte iletişimin amaç ve kazanımları! Bunların yanına bir şey daha eklemeliyiz ki o da *anlaşmadır*. Çünkü her

iletişim, örtük ya da açık bir anlaşmaya dayalıdır.

İlker Bıçakçı, “Niçin iletişim kurarız?” sorusuna beş ana başlıkla cevap veriyor: Var olmak, haberleşmek, paylaşmak, etkilemek ve yönlendirmek, eğlenmek ve mutlu olmak (2003: 13-16). Bunlardan hangisinin öne çıktığı ise duruma göre değişecektir. Bazen haberleşmek, bazen eğlenmek, kimi zamansa hem insanlarla bir şeyler paylaşmak hem de onları yönlendirmek amacıyla iletişim kurarız. Değişmeyen gerçek ise bunların hepsinde de bir şeyin ayırtında olduğumuzdur: Var olduğumuz yani yaşadığımız.

İletişimin daha basit tanımlarından biri ise şöyledir: “İnsanların duygu ve düşüncelerini, karşılardaki insana ya da insanlara, ortak sembollerle aktarma süreci” (Kızıldağ, 2008: 28) Burada da karşımıza iletişimi belirleyen *ortak semboller* çıkıyor. *Ortak semboller* ülkeden ülkeye, kültürden kültüre değişiklik gösterir. Söz gelimi, Türkiye’de konuştuğumuz resmî dil yani Türkçe bizim ortak sembolümüzdür. İngilizler içinse İngilizce böyledir. Ay yıldızlı Türk bayrağı Türkiye’de yaşayanların ortak sembollerinden biridir. Ezan, cami, Kur’an-ı Kerim ise Türkler de dâhil Müslüman toplulukların ortak semboller arasında yer alır.

Anadolu’da elimizi kalbimize götürerek verdiğimiz gönül selamı bize özgü bir ortak semboldür. Anne-baba, amca, dayı, teyze, hala vb. yaşça bizden büyük akraba ve tanıdıkların elini öpüp alnımıza götürmek de yaşayan geleneklerimizden biri olarak bize ait ortak sembollerdendir. Bacak bacak üstüne atmak, karşımızdaki kişi yöneticimiz, patronumuz, öğretmenimiz veya bir büyüğümüz olduğunda hoş karşılanmaz. Fenerbahçe’nin efsane futbolcularından Alex de Souza’nın takımdan gönderilmesi sürecinde o zamanki kulüp başkanı Aziz Yıldırım, futbolcunun kendisiyle görüştüğünde bacak bacak üstüne atmasını bir saygısızlık olarak gördüğünü söylemiş ve bu durumu da onun gönderilmesi gerekçeleri arasında saymıştı. Ancak başkanın göz ardı ettiği bir şey vardı: Bu tip ortak sembollerin kültürden kültüre değiştiği. Nitekim Alex’in kendi vatanı olan Brezilya’da, büyüklerin karşısında bacak bacak üstüne atmak saygısızlık olarak görülmemektedir.

Aynı ülke içinde bölgeden bölgeye, yöreden yöreye değişen ortak semboller yok mudur? Elbette vardır. *Ağz* dediğimiz yerel konuşma biçimleri, selamlaşma, jest ve tavırlar bunlar arasında gösterilebilir. Biri size “gardaş” diye sesleniyorsa ya Erzurum, Sivas gibi Türkiye’nin doğusundaki şehirlerden birindesinizdir ya da bu şehirlerin kültürüne sahip biriyle muhatapsınızdır. İstanbul Türkçesinde böyle bir kullanım bulunmaz. Nâzım Hikmet’in şiirinde *girip yerden selamlasam hane içindekileri* (“Karlı Kayın Ormanında”) dizesinde ifade edilen selamlaşma şekli Anadolu kırsalına özeldir ve hâlen varlığını sürdürür. İstanbul’un en kenar semtindeki bir kahvede bile artık böyle bir selamlaşma görülmez.

Daha pek çok örnek verebileceğimiz bunlar gibi ortak semboller o kültürün içindeki kişilerin iletişiminin olmazsa olmazıdır ve ancak muhatabı tarafından anlaşılır. Türkiye hakkında hiçbir fikri olmayan bir Amerikalı ülkemize geldiğinde bu semboller karşısında şaşırarak, bir süre sonra ise bunların bizim iletişimimizi sağlayan ortak sembollerden olduğunu anlayacaktır. Bir Türkiye vatandaşı dünyanın uzak bir köşesine gittiğinde hiç görmediği, haberdar olmadığı kültürel kodlara alışana kadar iletişimi son derece sınırlı olacak, alıştıkça iletişimi kuvvetlenecektir. Bütün mesele ortak sembollerini bilmekte yatıyor.

Sağlıklı bir iletişimin temel bileşenleri neler olmalıdır? Bu soruya hemen her iletişim uzmanı aynı cevabı verecektir: *kaynak, alıcı, mesaj ve kanal*. Bunlar olmadan iletişimden söz edemeyiz. Öyleyse bu dört unsurun ne anlama geldiğini daha yakından görelim.

Kaynak (gönderici), iletişimin başlatıcısı, anlatan, aktaran, sunan, konuşan, yazan, vb. kişi, grup veya aygıttır. Bir başka deyişle, kaynak, size mesajı sunan bir insan olabileceği gibi bir kurum-mesela bir tv kanalı, internet adresi vb.- da olabilir. *Alıcı*, kaynağın yöneldiği kişi veya kişileri ifade eder. Söz gelimi, bu satırları yazan ben, şu anda *kaynak* rolünü üstleniyorum, okuyan sizler ise *alıcısınız*. Şu anki iletişimde, Sakarya Üniversitesi Türk Dili Bölümü’nü de *kaynak* olarak tanımlayabiliriz çünkü elinizdeki doküman size bu kurum tarafından sunuluyor. Ders içeriği, siz öğrencilerimizin dışında bir kişinin eline geçtiği takdirde bu kez *alıcı* da değişecek ancak *kaynak* bundan haberdar olmayacaktır.

Gelelim *mesaj ve kanal*’a. *Mesaj* veya *ileti*, *kaynak* tarafından sunulan bilgi veya her türlü içeriktir. *Mesajın* kapsamı çok geniş olup sadece sözlü veya yazılı mecrada değil görsel, bedensel düzeyde de karşımıza çıkar. Hepimizin bileceği bir örnekle somutlaştıralım: Çocukken oyun arkadaşımızla bozuştüğümüzde bir elimizi uzatıp orta parmağımızı işaret parmağımızın üzerine koyardık. Bu, “Seninle küssüm” anlamına gelirdi. İşte size beden diliyle bildirilen, sözsüz bir *mesaj*! *Kanal* ise mesajın iletileceği araç demektir. *Kaynak* tarafından kodlanan *mesaj* alıcıya ne üzerinden iletilecektir? Bir mektupla, bir video ile yahut doğrudan alıcının karşısında ses yoluyla... Günümüzde *mesajın* aktarılacağı *kanallar* öyle çeşitlidir ki, bunlardan en etkilisini seçmekte bazen zorlanabiliyoruz. Bu yüzden, söz gelimi yazılı bir ileti aracı yani *kanal* olan whatsapp’ta bazen yazı ile yetinmeyip sesli mesaj bırakıyor, sosyal medyada “hikâye” paylaşıırken görüntünün üzerine ilave ses ve yazı bindiriyoruz. Kabul edelim ki, böyle olduğunda bile bazen *mesaj* muhatabı tarafından doğru anlaşılamayabiliyor. Bu da iletişim çağının bir azizliği olsa gerek!

Sonuç olarak, iletişimin temel unsurları arasında saydığımız *kaynak (gönderici)*, *alıcı*, *mesaj (ileti)* ve *kanal* olmadan bir iletişimin gerçekleşmesi mümkün değildir. Yaşadığımız çağda teknolojik ilerlemenin sağladığı imkânlarla artık iletişim eskiye göre çok daha kolay

hâle geldi. Dumanla haberleşilen, güvercinlerin ayağına mektup bağlanarak uçurulan dönemlerden elimizdeki küçük bir aygıtla hem sesli hem görüntülü anlık görüşmeler yapabildiğimiz bir çağa girdik. Fakat hâlâ iletişim sorunları yaşayabiliyoruz. Acaba niçin?

1.2 Kişilerarası İletişim

Kişilerarası iletişim günlük hayatta en çok başvurduğumuz ve aynı zamanda da en çok yanlış anlaşılmalara sebep olabilen iletişim türlerinden biridir. Bunun nedeni, iletişimin her iki tarafındaki kişilerin belli niteliklere sahip olması gerekliliğidir: “Kişilerarası iletişimin sağlıklı işleyişi, tarafların becerisine bağlıdır. Bu beceriyi kazanmak için birey gerek kendisinin gerekse karşısındakinin düşüncelerini ve duygularını anlayıp, bunların nedenlerini ve kaynaklarını değerlendirebilme yeteneğine sahip olmalıdır” (Bıçakçı, 2003: 69).

Kişilerarası iletişimi kolaylaştıran veya çıkmaza sokan durumlar neler olabilir? Şimdi bunlara bir göz atalım.

Geri bildirim, bir iletişimin sağlıklı yürüyüp yürümediğini teyit etmenin en emin yollarından biridir. Karşımdaki kişiye bir şey söyledim veya ondan bir ricada bulundum. Peki ama bu söylediğim şey doğru anlaşıldı mı? Muhatabımın bana vereceği karşılık bu konuda beni rahatlatır veya tam tersine, strese sokabilir. Bir başka deyişle, geri bildirim ile “anlayabildiklerinizi, kuşularınızı, sorularınızı bana yansıtmakla ya da karşılaştığımızda bana aktardıklarınızdan, kodladığım mesajı ne kadar anlatabildiğimi, mesajı ne ölçüde aldığınızı anlamış oluyorum” (Kızıldağ, 2008: 31). Alıcının mesajıma tepkisini öğrenemediğim durumlarda iletişim askıda kalmış demektir. Bu sebeple, “İyi konuşmacılar genelde geri bildirim duyarlı kişilerdir, otoriter kişilerse geri bildirimini hemen tümüyle görmezden gelirler” (Bıçakçı, 2003: 22). Otoriter tarafı baskın olan kişilerin iletişimden çok, istediklerini yaptırmanın peşinde olduğunu söylemek bile fazla elbette.

TDK Türkçe Sözlük’te “Herhangi bir olguda olaylar, durumlar, ilişkiler örgüsü veya bağlantısı, kontekst” (<https://sozluk.gov.tr/>) olarak tanımlanan *bağlam*, iletişimde mesajın doğru algılanabilmesi için anahtar işlevi taşır. Bir kelime, bir söz veya bakış yerine göre çok farklı anlamlara gelebilir, dolayısıyla anlık iletişimde ne kastedildiğini anlayabilmek *bağlamı* saptayabilmekle mümkündür. Örnek vermek gerekirse, İstiklal Şairi Mehmet Akif Ersoy’un yazmış olduğu İstiklal Marşı’nda geçen *medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar!* dizesi onun medeniyeti veya medeni ülkeleri dışladığı, hor gördüğü anlamında düşünülürse *bağlam* gözden kaçırılmış dolayısıyla mesaj doğru anlaşılamamış olur. Mehmet Akif’in hayatını ve eserlerini az da olsa bilenler onun asla medeniyet düşmanı olmadığını, tersine medeniyete, gelişmişliğe hayran olduğunu teslim ederler. Onun büyük bir aşkla ve imanla yazdığına şüphe

olmayan bu eserde de söz konusu dizinin anlamı ancak önceki ve sonraki dizelerle birlikte okunduğunda yani *bağlam* saptanabildiğinde net bir şekilde ortaya çıkar. Buna göre Akif, şiirinde medeniyete değil, medeniyeti temsil eden ülkelerin sömürücü, çıkarıcı ve yozlaşmış taraflarına vurgu yapmakta, bu özellikleriyle onları canavarlaşmış olarak görmektedir.

Verdiğimiz örnekte bir şiirden hareket ettik ancak kişiler arası iletişimde de karşımızdakini doğru anlayabilmek için *bağlama* mutlaka dikkat etmeliyiz. Bir kelime veya cümle, kullanıldığı yere, konuşulan konuya göre birbirinden çok farklı anlamlara işaret edebilir. Söz gelimi, üniversiteden sevdiğim ve saydığım bir hocam bana “artist” dediğinde, bu hitabın, kendisinin zaman zaman yaptığı gibi, içinde hafif bir ironi barındırsa da sevgi ve takdir amaçlı söylenmiş olduğunu anlarım. Ancak sokakta yürürken herhangi birinin söylediği “artist” hitabı beni sinirlendirir çünkü bunda sataşma vardır. Demek ki *bağlam* değiştiğinde aynı kelime çok farklı anlamlara gelebiliyor.

Gevezelik, iletişime ket vuran ve fakat gevezelerin çoğunlukla farkında olmadığı, olsa da umursamadığı bir aşırılıktır. Türkiye’de insanlar genellikle konuşmayı severler ve bu bizi özellikle Batılı toplumlardan ayıran niteliklerimiz arasında yer alır. Ancak karşılıklı iletişimde bu durumu abartıp sürekli anlatan konumunda yer alan kişiler açıkça *geveze* olarak tanımlanırlar. Ünlü deneme yazarı Montaigne, “Söz söyleme sanatı söylenecek sözü söyleyip susmaktır” derken bizlere iletişimin hassas dengelerini de ihtar ediyor. Çok konuşmak değil, yerinde ve anlamlı konuşmak, susmak gerektiğinde de susmak doğru iletişimin gerekleri arasında yer alıyor. Max Lemer, bu konuda son derece çarpıcı bir cümle sarf etmiş: “İnsanlar yalnızca anladıkları konularda konuşsalar dünya üzerindeki sessizlik dayanılmaz olurdu”. Kültürümüzde de buna dair bir atasözünün var olduğunu hatırlayalım: Çok mal haramsız, çok laf yalansız olmaz, demiş atalarımız. Gereğinden fazla konuştuğumuzda gereksiz şeyler de söylemiş olmuyor muyuz bazen? Bunu düşünmekte yarar olduğu kesin.

Hızlı veya yavaş konuşmak, kişilerarası iletişimi belirleyen önemli etmenlerdendir. Bazı insanlar hızlı konuşmayı akıcı konuşmakla karıştırmaktadırlar. Bazıları ise yavaş konuşmayı bir erdem kabul edip, yavaş konuştuklarında çevredekilerin kendilerine akıllı, olgun, bilge sıfatını layık görececeklerini düşünür. Ama bunların ikisi de iletişim kusurudur. Ne yavaş ne de hızlı konuşmalıyız çünkü hızlı konuştuğumuzda muhatabımızın algı eşiğinin üzerine çıkmış, yavaş konuştuğumuzda ise altına inmiş oluruz. İlkinde *alıcı* bizi takip edemez hâle gelir, iletişim kopar; ikincisinde ise *alıcı* yavaşlıktan sıkılır, bizi takip etmeyi bırakır, iletişim yine kopar! Ölçü, daha önce diksiyon dersinde belirttiğimiz gibi, dakikada ortalama 125-150 kelime arasında konuşmaktır. Bunun biraz altı veya üstü olabilir elbette ama makas açıldıkça iletişimi kaybetme riskini göze almamız gerekir. Unutmayalım, hızlı

konuştuğumuzda kimse bizi “Ne güzel konuşuyor” diye takdir etmez. Yavaş konuştuğumuzda da ne denli bilgili olduğumuzu düşünmezler. İdeal hızda, akıcı ve içi dolu konuşursanız muhatabınızın dikkatinizi çekersiniz.

Dinlemek, kişilerarası iletişimde en az önem verdiğimiz unsurlardan biri olabilir. A. Bierce, “Dinlemesi gereken insanın konuşması kadar korkunç ne vardır?” diye soruyor. Doğrusu, konuşmayı sevdiğimiz kadar dinlemeyi sevmiyoruz. Bunun pek çok sebebi olabilir tabii ama dinlemekten kaçınan bir insan aslında iletişim kurmaktan kaçınmaktadır. Kendi doğruları, fikirleri ona yetmektedir ve böylece iletişim hâlinde olduğu kişinin ne dediğini de umursamaz. Bu konu, ilk hafta dersimizin temel başlıklarından olduğu için tekrar uzun uzadıya bahsetme gereği duymuyoruz. Ancak özellikle *etkin dinlemenin* hepimiz tarafından önemsenmesi gerektiğini vurgulamalıyız.

Gülümsemek veya *somurtmak*, işte iletişimi iyi veya kötü yönde etkileyecek iki uç. Gülümsemeyi sırtmakla, ciddiyeti ise somurtmakla karıştıranlar toplum içinde hiç de az değildir. Tebessüm etmek peygamberimiz Hz. Muhammed’in (SAV) bir sünneti olduğu hâlde bunu bir hafiflik olarak algılayanlara ne demelidir? Ya somurtmayı ciddi olmak zannedip sürekli asık suratla gezen insanları nasıl uyarmalı? Bunlar ne yazık ki bizim ülkemizde ciddi iletişim sorunlarına yol açan konular arasında başlarda yer almaktadır. Etrafınızda “özünde iyi insan” şeklinde nitelendirilen bir kişi varsa biliniz ki o büyük ihtimalle asık suratlı, kırıncı, iletişimi zayıf bir kişidir. Yüzündeki maske onun bir zırhı hâline gelmiştir ve hayatını böyle idame ettirir, bununla kendini önemli hissettirmeye, ağırbaşlı bir insan olduğunu kabul ettirmeye çalışır. Doğru iletişim ise tabii ki mütebessim olmakla mümkündür.

Gülümsemek ortama pozitif bir hava katar ve böylece sorunları çözmek çok daha kolay hâle gelir. Yıllar evvel, bir diksiyon dersinde, pastane işleten bir öğrencime sormuştum: Bize sabahtan akşama kadar geçen bir gününü anlatır mısın? O da anlattı. Sabah erken saatte dükkânını nasıl açtığını, poğaç, börek, simit gibi ürünlerin sıcak sıcak geldikten sonra ilk müşteriler tarafından nasıl kapışıldığını, gelenlerin kendisine nasıl selam verdiğini, dükkânı kapatana kadar müşteriler ve arkadaşlarıyla aralarında geçen konuşmalardan örnekler vererek anlatışını dikkatle dinledik. Hemen ardından ben şöyle bir soru yönelttim: Peki bütün bunlar olurken sen müşterilerine ve işyerindeki arkadaşlarına gülümseyerek mi hitap ediyorsun? Cevap çok netti: “Niye güleyim ki?”. Belli ki öğrencim gülümsemeyi sırtmakla karıştırmış ve bunun lüzumsuz bir davranış olduğuna hükmetmişti. Hâlbuki kastettiğim bu değildi elbette. Mütebessim olmanın iletişimi kuvvetlendirdiğine vurgu yapmak istemiştım. Sonunda meramım anlaşıldı.

Saygı ve samimiyet, kişilerarası iletişimde mutlaka dikkat edilmesi gereken iki

unsurdur. Bir Çin atasözü şöyle der: Gülerken göbeği oynamayan adamın samimiyetine inanmam. Çok doğru değil mi? İyi iletişim samimiyeti ister istemez beraberinde getirir. Düşünün, yeni tanıştığınız biriyle iletişiminizde sorun yoksa çarçabuk samimi olabilirsiniz. Çünkü aynı dili konuşmaya başlamışsınızdır. Bundan sonrası çok daha kolaydır. Ancak tanıştıktan sonra resmiyet devam edebilir, bu durumda gereksiz samimiyetten kaçınılmalıdır.

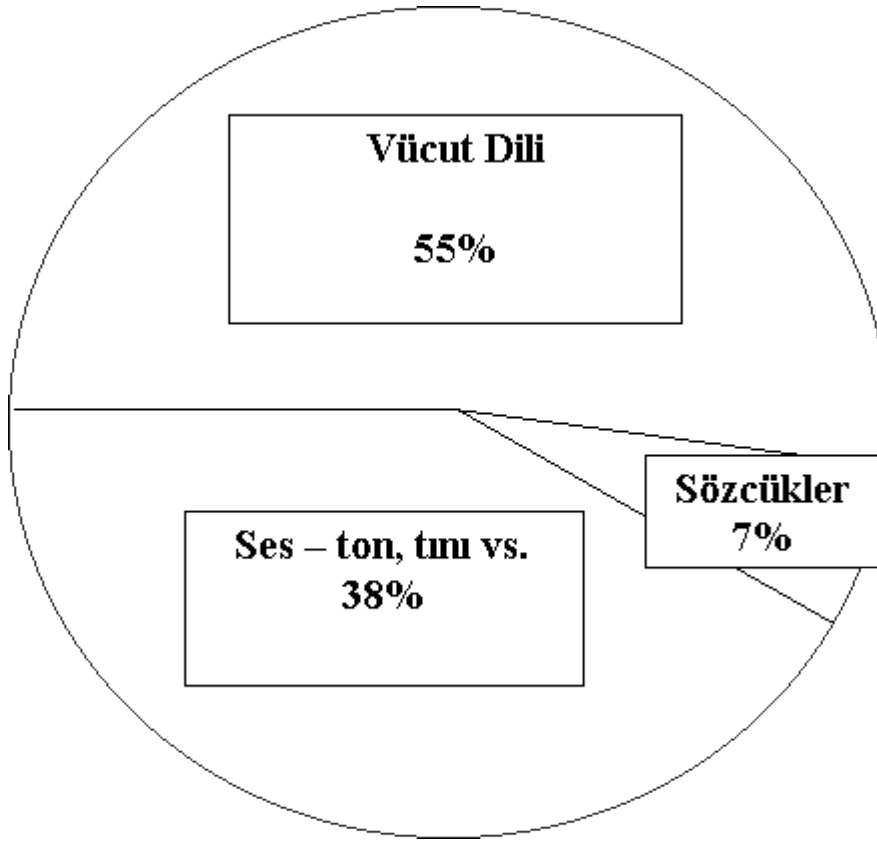
Bununla beraber, samimi olayım derken saygıyı bir kenara koyarsak büyük bir hata yapmış oluruz. Türkiye’de yaşadığımız en önemli iletişim problemlerinden biri bu dengenin gözetilememesinden kaynaklanır. Özellikle de “sen” dilinin yerli yersiz kullanımı kişilerarası iletişimde sıkıntılı durumlara yer açmaktadır. Benzer durumları hemen hepimiz yaşamaktayız. Hiç tanımadığınız ve sadece anlık, geçici bir iletişim hâlinde olduğunuz bir kişi size “sen” diye hitap ettiğinizde rahatsız olmamanız mümkün değildir. Karşınızdaki bunu ya bilinçli yapıyordur -genellikle size hükmetmek amacıyla- ya da bunun bir saygısızlık olduğunun farkında bile değildir çünkü çevresinden böyle görmüştür. Halbuki tanımadığınız ve samimi olmadığınız kişilere “sen” diye hitap etmek en basit anlamıyla görgüsüzlüktür. Bu basit adabımuaşeret kuralını bilmek ve uygulamak tabii ki kişinin kendi sorumluluğundadır.

Ön yargı, hepimizin ortak kusuru olabilir çünkü herhangi bir konu veya kişi hakkında önyargı beslemeyene henüz rastlanmamıştır. İletişime değer vermeyen bir için ön yargı genellikle son yargıdır! Nedeni, hemen hiç değişmemesidir. Einstein, “Ön yargıyı parçalamak atomu parçalamaktan daha zordur!” derken son derece haklı değil midir? Çoğumuz ön yargılarımıza göre hareket ediyor, ona göre insanları değerlendiriyoruz. Bir bakıma, önce yaftalıyor, sonra da yargılamadan infaz ediyoruz. Kişilerarası iletişime açık olmak, ön yargıları daha başlangıç aşamasında dağıtmak için son derece önemli bir niteliktir. İnsanları tanıdıkça, onlar hakkında hiç bilgi sahibi olmadan verdiğimiz kararları gözden geçirme ihtiyacı hissederiz. Bu arada, başkalarının bizim hakkımızda sahip olduğu ön yargıları gidermenin yolu da yine kendimizi ifade etmekten yani iletişim kurmaktan geçer.

Son olarak, *beden dili* son derece geniş bir konu olduğu için onu ayrı bir başlık altında ele alacağız.

1.3 İletişimde Beden Dili

Çevrenizdeki insanlarla en çok ne tür iletişimi tercih ediyorsunuz? Konuşarak, yazıyla, cep telefonundan “emoji” veya bir “caps” göndererek... Evet, günümüzde kitlesel ve kişilerarası iletişim imkânlarının müthiş bir çeşitlilikte olduğunu daha önce ifade etmiştik. Peki, farkında olmasak da iletişimimizi belirleyen beden dili hakkında ne biliyoruz?

Beden dili, gündelik hayatımızın içinde, farkında olarak veya olmayarak sıkça başvurduğumuz bir iletişim şeklidir. Sözsüz bir iletişimdir, bu yüzden “Beden dili bizim sözsüz şifrelerimizdir” (Demirel, 2019: 119) diyoruz. Bugüne dek yapılan araştırma ve anketlerin hayli şaşırtıcı bir ortak sonucu var. Yukarıdaki grafikte de göreceğiniz gibi, günlük iletişimimizde beden diline ses ve yazıdan çok daha fazla başvuruyoruz. Öyleyse beden dilini biraz daha yakında tanımalıyız.

Beden dilinde ilk dikkati çeken unsur *postür* diye ifade edilen beden duruşudur. Kendimize dışarıdan bir gözle baktığımızda ne görüyoruz? Otururken, ayakta, yürürken, bir arkadaşımızla konuşurken, sınıfta ders dinlerken, tv izlerken koltukta nasıl bir beden duruşuna sahibiz? Kambur mu duruyoruz yoksa dik mi? Uzmanlar, dik bir duruşun sağlıklı yaşama ve iyi iletişime işaret ettiğini söylüyor. Çünkü dik durmak netliği, açıklığı, kendinden emin olmayı işaret eder. Bazen yorgunluk, stres veya başka nedenlerle omuzlarımız düşer, bedenimiz öne eğilir, hatta kamburumuz çıkık vaziyette yürür veya otururuz. Yapmamız gereken, bunu fark ettiğimiz anda hemen doğru duruşa geçmektir. Bedeninizi nasıl

alıştırırsanız öyle gider. Sanatçı ve diksiyon eğitmeni Can Gürzap, doğru beden duruşunun önemini şöyle ifade ediyor:

...insan dünyanın en güzel seslerini çıkarabilme olanaklarına sahip bir “enstrüman”dır, yani bir müzik aletidir. Eğri bir flütten doğru sesi almanıza olanak yoktur. Aynı şekilde, düzgün olmayan bir bedenden düzgün bir ses alamayacağınız gibi, nefes sisteminizin de doğru çalışmasını sağlayamazsınız. Örneğin, kambur duran bir insanın yeterli ölçüde nefes alabilmesi çok zordur. İkincisi, estetik açıdan bedenin düzgün bir duruşa sahip olması gerekir. Diyelim ki, fiziksel hiçbir sorunuz yok, ama siz kambur duruyorsunuz. Estetik olarak çirkin bir görüntüye sahip olmanın yanında herkes uzun boylu olabilmek için can atarken siz boyunuzu kısaltıyorsunuz.

Doğru bir beden duruşu, BAŞ-ENSE-SIRT düzgünlüğü ile sağlanabilir. Çünkü, bedenimizin genel hareketini sağlayan omurilik dediğimiz kemik ve kıkırdak dizisine yön veren bu üç bölgedir: Baş, ense ve sırt. Caddede, vitrinlerin önünden geçerken dönüp vitrine bakıp kendinizi yakalayın. Acaba beden duruşunuz nasıl? Ve hemen, bu üç sözcüğü hatırlayın. Eğer yanlış duruyorsanız, baş, ense ve sırt düzgünlüğünü sağlayın (2004: 60).

Kısacası, beden dilinin doğru olması sağlık, motivasyon ve estetik açısından pek çok faydayı beraberinde getiriyor. Dolayısıyla yıllarını bu alana vakfetmiş başarılı bir aktör ve eğitmen olan Can Gürzap'ın sözleri hepimizin kulağına küpe olacak bir öneme sahip.

Yukarıdaki resmi çoğumuz görmüşüzdür. Bir esnafın dükkânında veya internette rastlayabileceğimiz bu görsel her ne kadar ticaret etiği ile ilgili gibi görünse de beden dili açısından bize söyledikleri es geçilemez. Kısa bir resim okumayla bu görseli çözümleyelim. Öncelikle her iki esnafın oturuş şekli birbirinden farklı. Peşin satan, zenginliğin getirdiği bir şeye sahip. Nedir o? Tabii ki özgüven! Bu yüzden *postürü* gayet yerinde ama veresiye satan için aynı şeyleri söyleyemeyiz. “Batık bir hâldeyken kim özgüven sahibi olabilir ki?” dediğinizi duyar gibiyim. Ancak bir de şöyle düşünün: Özgüven yalnız maddiyatla mı sağlanır? Dünyada milyonlarca insan sevdiği işi yapmak veya sevdiği insanlarla beraber yaşayabilmek uğruna zengin olma imkânını elinin tersiyle itmemiş midir? Filmlerde dramatize edilen sahnelerden söz etmiyorum, yaşadığımız hayat seçimlerimizin bir sonucudur. Bu yüzden, özgüven sahibi olabilmek için pek çok nedenimiz vardır. Maddiyat bunlardan sadece biri olabilir.

Görselde asıl dikkatimizi yöneltmemiz gereken yerlerden biri kişilerin beden uzuvlarını nasıl kullandıkları. Sağdaki adam bacak bacak üstüne atmış, sırtını sandalyeye yaslayarak gerine gerine oturmuş, elleri, kolları açık ve gülümsüyor. Soldaki ise bacaklarını yan yana kavuşturarak oturmuş, iğreti bir duruşu var, ayrıca düşünceli. Bunu, sol eliyle başını kaşımamasından da anlayabiliyoruz. Hangisi daha mutlu? Tabii ki sağdaki. Hangisi daha endişeli? Kesinlikle soldaki. Bu çözümlemeyi daha da uzatabiliriz ama sonuç olarak şunu söylemeliyiz: İçinde bulunduğumuz ruh hâli doğrudan beden dilimize yansır. İstesek de istemesek de bedenimiz, kendimizle ilgili pek çok şeyi başkalarına şifreler yoluyla anlatır. O hâlde biz kendimizi başkalarından önce ve en az başkaları kadar gözlemlemeli, istemediğimiz, olumsuzluk yaratacak veya bizi doğru yansıtmadığını düşündüğümüz beden hareketlerini düzeltmeliyiz. Unutmamalı, bazen beden dilimizde yaptığımız küçük bir düzeltme ruh hâlimize de olumlu yansır. Tıpkı sevdiğimiz bir kıyafeti giymenin bizi mutlu edip daha canlı kılması gibi.

Beden dilinde dikkati çeken başlıca unsurlar şunlardır: Eller, gözler, baş hareketleri, jest ve mimikler. Her birini sırayla inceleyelim.

Ellerimiz en işlevsel organımızdır. Yaşantımızda pek çok şeyi ellerimizle yaparız. Eller, aynı zamanda kendimizi ifade etmek için de başvurduğumuz organlar arasında ilk sırada yer alır. Bir yer tarif ederken, ciddi bir konuda açıklama yaparken, bir teklifi onaylar

veya reddederken... Ellerimiz saymakla bitmeyecek kadar çok yerde sözlerimizi destekleyerek ya da sözün önüne geçerek meramımızı anlatmamıza yardımcı olur.

El ve kol hareketlerimizin içerdiği şifrelerden birkaçına da değinmekte yarar var. Ellerin açık olması iletişime de açık olduğumuz anlamına gelir. Bu yüzden, konuşurken, bir şeyler anlatırken genellikle ellerimiz açık durumdadır. Buna karşılık, dinlemedeyken veya iletişim kurmak istemediğimiz zamanlarda eller ve kollar birleştirilir. Çoğumuzun ilkokul sıralarından hatırlayacağı “çiçek olmak”, elleri ve kolları bağlayarak yapılan, öğretmenlerimizin bizden istediği “uslu durma” hareketidir. Elimiz kolumuz bağlıyken iletişimimiz de ortadan kalkar. Oysa birilerine bir şeyler anlatırken kendinizi gözlemleyin, elleriniz mutlaka açık ve hareket hâlinde.

Resmî ve yarı resmî iletişimin olmazsa olmazlarından “tokalaşmak” elle yapılır. Karşınızdaki sizinle elinin ucu ile ve gevşekçe tokalaşıyorsa resmiyet ön plandadır. Bazıları ise tokalaşmayı elinizi kendi ellerinin içine alacak şekilde hatta bileğinizi de kavrayarak yapar. Orada samimiyet ve dostluk duyguları baskındır. Sertçe sıkılan el çoğu zaman üstünlük ve tahakküm duygularını açığa vurur. Zaman zaman tokalaşmak için uzattığınız eliniz muhatabınız tarafından size doğru gelen, “çak!” anlamındaki, ayası açık bir el ile karşılaşılır, siz de mecburen “çak”arsınız! Kuşak farkı böyle bir şeydir, buna da uyum sağlamak gerekir. İki yılı aşkın zamandan beri süren salgın günlerimizde tokalaşmanın yerini birbirine tokuşturulan yumruklar almamış mıydı? Şimdi epeyce unutuldu ama bu da tokalaşmanın yerine kullanılabilen el ile selamlaşma şekillerinden biridir.

Ellerle karşınızdakine pek çok mesaj verebiliriz. Onaylar, reddeder, tehdit eder, şikâyet eder, söz ister, geçiştirir, destekler, hakaret eder, umutlandırır, sakinleştiririz. Hepsi bir el hareketine bakar. Ellerimiz, bir bakıma sihirli organımızdır. Sihirbazlar için “el çabukluğu marifet” denmesi bu yüzdendir. Ellerini doğru kullanabilmek iletişimin altın anahtarlarından biridir. Bu sebeple, sahnede veya kürsüde bir topluluğa seslenirken ellerimizi ne yapacağımız sorusu bir hatip için en can alıcı sorulardan biridir. Ancak buna sonraki dersin ana başlığı olan “sunum” bahsinde değineceğiz.

İletişimde eller kadar önemli bir diğer organ da gözlerimizdir. Gözlerimizle neler anlatmayız ki! Kültürümüzde gözlerin bu anlam doluluğuna atıfla yazılan bir dolu şarkı, türkü; üretilen mâni, atasözü ve deyim vardır. “Sen sus gözlerin konuşsun”, “Göze gelmek”, “Gözüm üstünde” ... Ahmet Selçuk İlkan’ın şiirinden bestelenen şarkının nakaratını duymayan yoktur herhâlde: *Gözler kalbin aynasıdır, yalan nedir bilmez onlar*. Türk şiirinin ustalarından Behçet Necatigil’e ait “Sevgilerde” şiirinde geçen şu dizeleri de hatırlayanlar çıkacaktır:

Bitmeyen işler yüzünden

Bir bakış bile yeterken anlatmaya her şeyi

Kalbinizi dolduran duygular

Kalbinizde kaldı

Gözler, demek ki bedenimizin en anlamlı organı ve hayatımızı da ciddi anlamda belirliyor. Bir kişini gözlerine bakarak ne demek istediğini anlıyoruz. Gözlerle kızıyor, şaşıyor, alay ediyor, geri çeviriyor, istiyor ve bekliyoruz. Bu sırada ağzımızdan bir kelime bile çıkması gerekmiyor. Gözlerimiz biz istemeden hakkımızda bazı bilgiler sunabiliyor, mesela mutsuzluğumuz gözlerimizden okunuyor. Güldüğümüzde gözlerimizin içi gülebiliyor, tabii gerçekten, içten bir gülümsemeyle bu. Kriminal işlerle uğraşanlar suçluyu gözlerinden anlayabiliyor, çünkü gözler yalan söylemez. Tecrübe sahibi kişiler, bir insanı “gözünden tanır”; gözler, sahibi hakkında pek çok şeyi ele verir. Gözleri iletişimde etkin kullanabilmek de bir beceridir. Oyunculuk eğitiminde en çok dikkat edilen konulardan biri budur. Ama oyuncu olmamıza da gerek yok. Ne iş yaparsak yapalım, iletişimimizi kuvvetlendirmek için bakışlarımızı nasıl kullanabileceğimizi bilelim.

Baş hareketleri, beden dilinin etkin unsurlarından biridir. Kişilerarası iletişimde, başımız mutlaka muhatabımıza dönük olmalıdır. İletişimci Şaban Kızıldağ'ın bu konudaki dikkati son derece önemli:

Peygamberimiz Hz. Muhammed (SAV), hayatı boyunca ne kendi biriyle konuşurken ne de bir başkası ona seslendiğinde, omzunun üzerinden başını çevirerek konuşmamış. Kiminle konuştuysa, ona bütün gövdesiyle dönmüş, iletişim kurduğu kimselere, kendinden küçük bile olsalar, hatta çocuk bile olsalar bütün cephesiyle, bütün vechesiyle yönelmiş. (2008: 62)

Konuşurken muhatabımıza bakmak... Bu basit ancak zaman zaman ihmal ettiğimiz hareket iletişimde o denli önemlidir ki bunun yüzünden kavgalar, tartışmalar çıkabiliyor. Başımız konuştuğumuz kişiye dönük değilse bu en basit tabirle muhatabımıza yeterince değer vermediğimiz, onu önemsemediğimiz anlamına gelecektir.

Diyalog hâlindeyken karşımızdakini baş hareketimizle onaylar veya ona itiraz ederiz; mahcup olunca başımız öne düşer, söylediklerimizin arkasındaysak başımız her zaman diktir. Sürekli başını sallamak bir tik (istenmeden tekrarlanan hareket) olarak düşünülür ve hoş gitmez. Başın sürekli sabit durması da iyi değildir. En etkili başımızın konuşmanın akışına uygun şekilde hareket etmesidir.

Jest ve mimikler, toplumsal hayatta ve kişilerarası iletişimde başvurduğumuz en etkili ve kestirme yollardan biridir. Günümüzde yapılan yüz estetiklerinde doğal yüz ifadelerinin

yani mimiklerin kaybolduğundan yakınılır. Sağlıkçı ya da estetikçi değilim ama gözlemlerim bunun doğru olduğu yolunda. Peki mimikler kaybolursa ne olur? Neler olmaz ki! Her şeyden önce anlam nüanslarını kaybederiz. Ayrıntı gibi gelen bir yüz hareketi, kaşların, gözlerin oynaması, burun kıvrışı, çarpık bir gülümseme... Bunlar gibi daha pek çok mimikle nice anlamlar sözsüz şekilde muhatabına ulaştırılır. Oyunculuk sanatıyla meşgul olanlar mimik çalışırlar. Çünkü asıl oyunculuk burada ortaya çıkar. Bizler de mimiklerimize dikkat etmeli, onları doğal ve etkili kullanabilmeliyiz. Çünkü Shakespeare'nin bir piyesindeki karakterine söylediği gibi, "Bütün dünya bir sahnedir / ve bütün erkekler ve kadınlar / sadece birer oyuncu" (*Nasıl Hoşunuza Giderse*, W. Shakespeare)

Jestler, mimiklerden daha kapsayıcıdır. Sadece yüz ifadeleriyle değil, bedenin bütün uzuvlarıyla yapılabilir; bir el kol hareketiyle, bir duruş veya bakışla, oturuşumuzla, selamlama şeklimizle... Centilmen erkekler, kibar hanımefendiler en çok jestleriyle ön plana çıkarlar ve hatırlanırlar. Yerinde, uygun bir jest muhatabınızda sizinle ilgili birçok olumlu intiba uyandırabilir. Jestler, sözlerle kendinizi anlatmaktan çok daha etkili ve kestirme bir yoldur.

İletişim, farkındalık demektir. Hayatımızda bazı şeyleri yanlış yapıyor olabiliriz. Buna beden dili de dâhil. Ancak yanlışları sürdürmek yerine düzeltmeyi tercih ettiğimizde hayat bizim için de başkaları için de çok daha olumlu bir gidişata kavuşacaktır. Konuşmacı mı olmak istiyoruz? O hâlde beden dilini ihmal etmemeliyiz. İyi hatipler, beden dilini en iyi şekilde kullanabilenlerdir. Ve şunu akıldan çıkarmayalım, iletişim bir sanattır. Onu gerek konuşmamız gerekse beden dilimizle, en iyi şekilde icra etmek bizim elimizde ve bizim yararımızdır.

YAZIM KURALLARI

2.1 Çift Tırnak ve Tek Tırnak

Çift Tırnak

Tırnak (Çift tırnak) için TDK'ye göre şu kurallar geçerlidir:

1. Başka bir kimseden veya yazıdan olduğu gibi aktarılan sözler tırnak içine alınır: *Türk Dil Kurumu binasının yan cephesinde Atatürk'ün "Türk dili, Türk milletinin kalbidir, zihnidir." sözü yazılıdır. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin ön cephesinde Atatürk'ün "Hayatta en hakiki mürşit ilimdir." vecizesi yer almaktadır. Ulu önderin "Ne mutlu Türk'üm diyene!" sözü her Türk'ü duygulandırır.*

Bakınız, şair vatani ne güzel tarif ediyor:

"Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır.

Toprak eğer uğrunda ölen varsa vatandır."

UYARI: Tırnak içindeki alıntının sonunda bulunan işaret (nokta, soru işareti, ünlem işareti vb.) tırnak içinde kalır:

"İzmir üzerine dünyada bir şehir daha yoktur!" diyorlar. (Yahya Kemal Beyatlı)

2. Özel olarak vurgulanmak istenen sözler tırnak içine alınır: *Yeni bir "barış taarruzu" başladı.*

3. Cümle içerisinde eserlerin ve yazıların adları ile bölüm başlıkları tırnak içine alınır:

Bugün öğrenciler "Kendi Gök Kubbemiz" adlı şiiri incelediler.

"Yazım Kuralları" bölümünde bazı uyarılara yer verilmiştir.

UYARI: Cümle içerisinde özel olarak belirtilmek istenen sözler, kitap ve dergi adları ve başlıkları tırnak içine alınmaksızın eğik yazıyla dizilerek de gösterilebilir:

Höyük sözü Anadolu'da *tepe* olarak geçer.

Cahit Sıtkı'nın *Şairin Ölümü* şiirini Yahya Kemal çok sevmişti. (Ahmet Hamdi Tanpınar)

UYARI: Tırnak içine alınan sözlerden sonra gelen ekleri ayırmak için kesme işareti kullanılmaz: *Elif Şafak'ın "Bit Palas"ını okudunuz mu?*

4. Bilimsel çalışmalarda künye verilirken makale adları tırnak içinde yazılır.

Tek Tırnak İşareti (' ')

Tırnak içinde verilen cümlenin içinde yeniden tırnağa alınması gereken bir sözü, ibareyi belirtmek için kullanılır:

Edebiyat öğretmeni "Şiirler içinde 'Han Duvarları' gibisi var mı?" dedi ve Faruk

Nafiz'in bu güzel şiirini okumaya başladı.

“Atatürk henüz ‘Gazi Mustafa Kemal Paşa’ idi. Benden ona dair bir kitap için ön söz istemişlerdi.” (Fahri Rıfkı Atay)

Tek tırnak (kesme işareti) için TDK'ye göre şu kurallar geçerlidir:

1. Özel adlara getirilen iyelik, durum ve bildirme ekleri kesme işaretiyle ayrılır: *Kurtuluş Savaşı'nı, Atatürk'üm, Türkiye'mizin, Fatih Sultan Mehmet'e, Muhibbi'nin, Gül Baba'ya, Sultan Ana'nın, Mehmet Emin Yurdakul'dan, Kâzım Karabekir'i, Yunus Emre'yi, Ziya Gökalp'tan, Refik Halit Karay'mış, Ahmet Cevat Emre'dir, Namık Kemal'se, Şinasi'yle, Alman'sınız, Kırgız'ım, Karakeçili'nin, Osmanlı Devleti'ndeki, Cebrail'den, Çanakkale Boğazı'nın, Samanyolu'nda, Sait Halim Paşa Yalısı'ndan, Resmî Gazete'de, Millî Eğitim Temel Kanunu'na, Telif Hakkı Yayın ve Satış Yönetmeliği'ni, Eski Çağ'ın, Yükselme Dönemi'nin, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'na vb.*

“Onun için Batı'da bunlara birer fonksiyon buluyorlar.” (Burhan Felek)

1919 senesi Mayıs'ının 19'uncu günü Samsun'a çıktım. (Atatürk)

Yer bildiren özel isimlerde kısaltmalı söyleyiş söz konusu olduğu zaman ekten önce kesme işareti kullanılır: *Hisar'dan, Boğaz'dan vb.*

Belli bir kanun, tüzük, yönetmelik kastedildiğinde büyük harfle yazılan kanun, tüzük, yönetmelik sözlerinin ek alması durumunda kesme işareti kullanılır: Bu Kanun'un 17. maddesinin c bendi... Yukarıda adı geçen Yönetmelik'in 2'nci maddesine göre... vb.

Özel adlar için yay ayrıç içinde bir açıklama yapıldığında kesme işareti yay ayrıçtan önce kullanılır: Yunus Emre'nin (1240?-1320), Yakup Kadri'nin (Karaosmanoğlu) vb.

Ek getirildiğinde Avrupa Birliği kesme işareti ile kullanılır: Avrupa Birliği'ne üye ülkeler...

UYARI: Sonunda 3. teklik kişi iyelik eki olan özel ada, bu ek dışında başka bir iyelik eki getirildiğinde kesme işareti konmaz: Boğaz Köprümüzün güzelliği, Amik Ovasının bitki örtüsü, Kuşadamızdaki liman vb.

UYARI: Kurum, kuruluş, kurul, birleşim, oturum ve iş yeri adlarına gelen ekler kesmeyle ayrılmaz: *Türkiye Büyük Millet Meclisine, Türk Dil Kurumundan, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığına, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Başkanlığının; Bakanlar Kurulunun, Danışma Kurulundan, Yürütme Kuruluna; Türkiye Büyük Millet Meclisinin 112'nci Birleşiminin 2'nci Oturumunda; Mavi Köşe Bakkaliyesinden vb.*

UYARI: *Başbakanlık, Rektörlük vb. sözler, ünlüyle başlayan bir ek*

geldiğinde *Başbakanlığa, Rektörlüğe* vb. biçimlerde yazılır.

UYARI: Özel adlara getirilen yapım ekleri, çokluk eki ve bunlardan sonra gelen diğer ekler kesmeyle ayrılmaz: *Türklük, Türkleşmek, Türkçü, Türkçülük, Türkçe, Müslümanlık, Hristiyanlık, Avrupalı, Avrupalılaştırmak, Aydın, Konyalı, Bursalı, Ahmetler, Mehmetler, Yakup Kadriler, Türklerin, Türklüğün, Türkleşmekte, Türkçenin, Müslümanlıkta, Hollandalıdan, Hristiyanlıktan, Atatürkçülüğün* vb.

UYARI: Sonunda *p, ç, t, k* ünsüzlerinden biri bulunan *Ahmet, Çelik, Halit, Şahap; Bosna-Hersek; Kerkük, Sinop, Tokat, Zonguldak* gibi özel adlara ünlüyle başlayan ek getirildiğinde kesme işaretiyle rağmen *Ahmedi, Halidi, Şahabı; Bosna-Herseği; Kerküğü, Sinobu, Tokadı, Zonguldağı* biçiminde son ses yumuşatılarak söylenir.

UYARI: Özel adlar yerine kullanılan “o” zamiri cümle içinde büyük harfle yazılmaz ve kendisinden sonra gelen ekler kesme işaretiyle ayrılmaz.

2. Kişi adlarından sonra gelen saygı ve unvan sözlerine getirilen ekleri ayırmak için konur: *Nihat Bey’e, Ayşe Hanım’dan, Mahmut Efendi’ye, Enver Paşa’ya; Türk Dil Kurumu Başkanı’na* vb.
3. Kısaltmalara getirilen ekleri ayırmak için konur: *TBMM’nin, TDK’nin, BM’de, ABD’de, TV’ye* vb.
4. Sayılara getirilen ekleri ayırmak için konur: *1985’te, 8’inci madde, 2’nci kat; 7,65’lik, 9,65’lik, 657’yle* vb.
5. Belirli bir tarih bildiren ay ve gün adlarına gelen ekleri ayırmak için konur: *Başvurular 17 Aralık’a kadar sürecektir. Yabancı Sözlere Karşılıklar Kılavuzu’nun veri tabanının genel ağda hizmete sunulduğu gün olan 12 Temmuz 2010 Pazartesi’nin TDK için önemi büyüktür.*
6. Seslerin ölçü ve söyleyiş gereği düştüğünü göstermek için kullanılır:

Bir ok attım karlı dağın ardına

Düştü m’ola sevdiğimin yurduna

İl yanmazken ben yanarım derdine

Engel aramızı açtı n’eyleyim (Karacaoğlan)

“Şems’in gözlerine bir şüphe çörekledi: “Dostum ne’n var? Her şey yolunda mı?” (Elif Şafak)

Güzelliğin on par’etmez

Bu bendeki aşk olmasa (Âşık Veysel)

7. Bir ek veya harften sonra gelen ekleri ayırmak için konur: *a’dan z’ye kadar, Türkçede -lık’la yapılmış sözler.*

SIRA SİZDE

Soru: *Aşağıdaki cümlelerin hangisinde tırnak kullanımı gereksizdir?*

- a) Necip Fazıl'ın “Kaldırımlar” şiirini okumamak büyük bir eksikliktir.
- b) Şairin gökyüzünü “mavi”ye boyadığı bir sabaha uyandım.
- c) Gülümseyerek yüzüme baktı ve “Seni anlıyorum” dedi.
- d) Yahya Kemal Beyatlı dil anlayışını “Beyaz Türkçe” ile isimlendirir.
- e) “Gençliğe Hitabe” Atatürk’ün mutlaka okunması gerekli bir konuşmasıdır.

Yanıt: *Yukarıdaki şıklarda yazım yanlış olan cümle “b” şıkkındadır. Burada mavi sözcüğünün tırnakla gösterilmesine gerek yoktur. Ancak şairin dizesini veya dizeden bir bölümü olduğu gibi kullansaydı tırnak işareti gerekli olurdu.*

OKUMA/DİNLEME- ANLAMA ÇALIŞMASI

3. Aşağıdaki metni dinleyin/okuyun ve metinle ilgili sorulara yanıt verin.

BEN

Bense, şunu şunu yapacaktım, sen ne güzel bahanesin: Sen'in yüzünden ben...

Her ben, dolaylı şekilde bir sen'i anlatış, bir sen'den yakınıştır. Çünkü benim yerim sen'le o'nun arasındadır ve o değildir bana yakın olan, sensin. Ben ben olsam dil bilgisi kitaplarındaki tekil şahıs zamirlerini şu sıraya göre düzenlerdim: Sen, ben, o! Başta sen gelir çünkü ben diye bir şey yok sen olmadıkça. Her ben, benliğini sen'le anlar. Anlar da ne olur? Bu benlikten olmamak için direnmeye, dayatmaya, kalkar ve sonunda yenik düşer, zira ona yine sen'dir değer veren. Tek başına ben, istediğince değerli saysın kendini, hava!

Bir başına ben yok, ama sen de yok. Ama ikisi karşı karşıya geldiler mi de tehlike. Ama ben'le o'nun durumu öyle değil, onların durumu biraz daha zararsız; çünkü o, her zaman uzak olandır ve arada mesafe oldukça insan bir hayli tedbir alabilir.

Sen'de ürküten bir taraf olduğu şundan da belli ki, Özdemir Asaf, sen demedi de; Sen Sen Sen dedi. Yani öfkeli, ya da içli bir hayıflanma ile, ah sen! der gibi dedi.

-se'nin hem dilek hem de şart kipi eki olduğu düşünüle! Yani ben dilesse bile dilekleri şarta bağlı: başta sen'in kabul şartına! Bu neyi mi gösterir? Ben'in sadece bir başlangıç olduğunu. Devam ve sonuç, sen'le şekillenir, hâle yola girer, ya da aksi: yoldan çıkar, hâlsiz düşer. Fuzûlî sormuştu: “Ger ben ben isem nesin sen ey yar?” Şu demekti: Ben nasıl olur da ben kalabilirim sen varken! Her ikinci, beni değiştiren bir etmendir. Peki ya üçüncü? Beni bana geri verecek bir kurtarıcı belki de! Ama her çok-yakın'a gelen o, sen olacağına göre yine aynı dram.

'Ben sen yokuz biz varız' ancak Epika ülkesinde geçer. Lirikâ'da ise ben biz yokuz, sen varsın demek doğru. Bütün şiir sen üzerine kurulu: Aşklar, ayrılıklar, acılar hep bir sen'in yüzünden, güzellemler, ağıtlar...

-de eki, bir oturmuşluk, bir dinginlik bildirir: Vardı, orada, var. Tıpkı onun gibi, yani oraya gider değil, orada bulunur gibi, ben de bende olmak isterdim. (Güzelim tevriyeler! Divan şiirini yarı yarıya, onlardan bol bol faydalandığı için severim.) Öyle, sen'den olmamak için bende olmak isterdim. Bende oldum mu sen de rahatsızdır: Bir yerde durdum diye, kölenim diye.

Ben, bana hep bu/gün'ü hatırlatır. Bu iki kelime birleşik yazılınca şimdi, içinde bulunduğumuz gün anlamında zaman zarfıdır, ayrı yazılınca sıfat tamlaması. Ben'i daha iyi anlatabilmek, onun zamana bağlı tarafını verebilmek için arada buben gibi birleşik bir kelime kullanabilmeliydik. Çünkü ben'de her zaman bir şimdi anlamı gizli. Dünkü ben'le şimdiki ben hiç bir olur mu? Bu ben, bubenlerin toplamıdır: Her adımda sonsuz ben'ler koyuyorum boşluğa (Asaf Halet Çelebi). Yalnız burada sen'le ilişkisi bakımından garip bir durum var: Buben'ler zamana sınıksız bağlı bugün gibi sen'e

bağlıdırlar da Bu ben, senden kurtulmuş, özgürdür âdetâ. Bu ikilik de sen'e bitişik ben'le sen'den ayrı ben'in özgürlük ve tutsaklığını ispatlamıyor mu?

Ben bir anket yapsaydım örneğin bunları sorardım: Niçin anketlere verdiği hemen bütün cevaplarda sanatçının gizli kaygısı, bir “kendini savunma”, bir “kendini kaçırma”dır? Niçin sanatçılar eserleriyle sözlü-yazılı konuşmalarında, başkaları tarafından kolayca görülen çelişmeleri kendileri göremezler? Niçin aşkların bitiminde, ilk haftalarında tatillerin boş sınıflarda, niçin çıkması artık uygun görülmüş yazı ve kitapların basılı şekilleriyle ilk karşılaşmalarda, niçin inandığımız şeyleri başkalarından da duyunca bir boşluk, bir yıkıntı, bir hiçlik, bir boşunalık sarar bizi? Niçin başkalarından bize, övgülerde, yergilerde, bizden başkalarına kendimizi örtüsüz dile getirişlerde büyük suçlar işlemişiz gibi bir al basar yüzümüzü. Niçin...

Hatta bu gibi sorular dahi, bizde her şeye rağmen yine de değiştirilmemiş bir ben olduğunu, bütün sen'lere rağmen yine de ben kaldığımızı gösterir. Çünkü bu alelâde sorular sen'siz sorulur. Ve güzel şey, diyebilmek: ben, benim!

(Behçet Necatigil / Ben)

SIRA SİZDE

Metinle ilgili aşağıdaki soruları yanıtlayınız.

SORULAR

1. Yukarıdaki denemede yazar “ben” ve “sen” arasında nasıl bir ilişki kuruyor? Hangisi merkezde yer alıyor?
2. Metinde geçen -se ve -de eki ile ilgili yorumlara katılıyor musunuz?
3. Yazara göre, *Epika ülkesi* ile *lirika* arasındaki temel fark nedir?
4. Metinde yazarın sanatçılara yönelttiği eleştiri hakkında ne düşünüyorsunuz?
5. Sizin hayatınızda “ben” mi daha önemli yoksa “sen” mi? Bununla ilgili kısa bir metin yazınız.

ÖZET

Birinci bölümde *Genel Dil Kültürü* başlığı altında **İLETİŞİM** üzerinde duruldu. iletişimin temel unsurları ve kişilerarası iletişimi kuvvetlendiren veya azaltan etmenlerden söz edildi, örnekler verildi. Beden dilinin kitlesel ve kişilerarası iletişimde ne denli önemli olduğu yine örnekler üzerinden ortaya konuldu.

Ayrıca *yazım kurallarından* **çift tırnak ve tek tırnak** işaretlerinin yazımı işlendi. Buna göre, alıntılarda mutlaka tırnak (çift tırnak) kullanılması gerektiğini, tek tırnak'ın da başta özel isimlere gelen çekim ekleri olmak üzere oldukça geniş bir kullanım alanına sahip olduğunu gördük.

Okuma/dinleme-anlama çalışmasında **Behçet Necatigil'in "Ben" yazısı** işlendi. Hikâyenin ana düşüncesi ile yan düşünceleri buldurmaya yönelik sorular soruldu.

KENDİMİZİ SINAYALIM

SORULAR

1. İdeal konuşma hızı dikkate alındığında bir kişinin dakikada kaç kelime ile konuşması gerekir?

- a) 100-125
- b) 125-150
- c) 150-175
- d) 175-200
- e) 200-225

2. El ile selamlaşmak aşağıdakilerden hangisi içinde tanımlanır?

- a) Kurumsal İletişim
- b) Sözlü İletişim
- c) Yazılı İletişim
- d) Sözsüz İletişim
- e) Görsel İletişim

3. İletişimde aşağıdakilerden hangisi olumlu bir role sahip değildir?

- a) Gülümsemek
- b) Nezaket
- c) Ön yargı
- d) Dinlemek
- e) Geri bildirim

4. Gümüşhane'nin Hacılar köyünde, kahveye adım attığınızda "Selamünaleyküm" dersiniz kimse sizi yadırgamaz. Ancak aynı şeyi İstanbul'un Nişantaşı semtinde bir kafeye girdiğinizde yaparsanız cevap alamayacağınız gibi, orada oturanlar tarafından tuhaf karşılanacağınızı söyleyebilirim.

Yukarıdaki paragrafta iletişimde rol oynayan hangi unsurdan söz edilmektedir?

- a) Dinlemek
- b) Ortak Semboller
- c) Geri Bildirim
- d) Kaynak
- e) Beden Dili

5. Eller ve kolların kapalı olması iletişimde genellikle hangi anlama gelir?

- a) Tartışma isteği
- b) İletişime kapalı olmak
- c) Karşısındakinin söylediklerine katılmamak
- d) Karşısındakini önemsememek
- e) Konuşmayı sevmemek

6. Beden dili ile ilgili aşağıdakilerden hangisi doğru bir ifade değildir?

- a) Sözsüz iletişimdir
- b) İletişimde en az paya sahiptir
- c) Jest ve mimikleri içerir
- d) Konuşmayı tamamlar
- e) Herkes tarafından kullanılır

7. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde tırnak kullanımına ihtiyaç vardır?

- a) İnsanlar hangi dünyaya kulak kesilmişse öbürüne sağır.
- b) Tevfik Fikret'in Sis şiirinde İstanbul kötümser bir gözle anlatılır.
- c) Orhan Pamuk, eserinde nakkaşların dünyasını ele almıştır.
- d) Milletvekilleri bu kararı mecliste görüşmeye açacaklar.
- e) Müslümanlar için cami tıpkı Hristiyanların kilisesi kadar önemlidir.

8. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde tek tırnak yanlış kullanılmıştır?

- a) Buket Uzuner'in İstanbullu'lar diye bir romanı var.
- b) Osmanlı'dan günümüze pek az şey kaldı.
- c) Antalya'nın kumsalları bu sene de turistlerin ilgi odağı oldu.
- d) Sinemanın icadı Lumiere Kardeşler'in merakı ve gayretiyle oldu.
- e) Yeni yazım Türk Dili'nin yaz sayısında çıkacak.

9. Aşağıdakilerin hangisinde yazım yanlışı yoktur?

- a) Namık Kemal'in *Vatan Yahut Silistre*'si döneminde büyük yankı uyandırdı.
- b) Milliyet Sanatın son sayısında çok iyi yazılar yer alıyor.
- c) İstanbul'un Abide-i Hürriyet Caddesin'nde buluşacağız.
- d) Her şehirde bir Artvin'liler derneği var sanırım.
- e) Yarın 14.00'te Büyük Postanenin önünde olacağım.

10. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yazım yanlışı bulunmaktadır?

- a) Komşumuz haftaya ABD'ne gidiyor.
- b) Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin internet adresine baktım.
- c) Burada bir süre yaşayan kendini Sakaryalı hissetmeye başlıyor.
- d) Fransız yönetmenler Fransa'nın kültürünü çok iyi yansıtabiliyor.
- e) Ankara'dan yetkililer gelip konuyu inceleyecekmiş.

YANIT ANAHTARI

1-b, 2-d, 3-c, 4-b, 5-b, 6-b, 7-b, 8-a, 9-a, 10-a

KAYNAKLAR

- Bıçakçı, İlker (2003). *İletişim ve Halkla İlişkiler*. MediaCat Kitapları. İstanbul: Kapital Medya.
- Demirel, Serhat (2019). *Sözün Sesi. Diksiyon ve Hitabet*. İstanbul: Değişim Yayınları.
- Gürzap, Can (2004). *Konuşan İnsan*. İstanbul: YKY
- Kızıldağ, Şaban (2008). *Aynası İştir Kişinin Lafa Bakılır*. İstanbul: Karar Yayınları.
- Necatigil, Behçet (1997). “Ben”. *Bile/Yazdı*. İstanbul: YKY.
- Oskay, Ünsal (1992). *İletişimin ABC’si*. İstanbul: Simavi Yayınları.
- TDK Türkçe Sözlük*.